

To psykiatere, Synne Sørheim og Torgeir Husby, har erklært Anders Behring Breivik for utilregnelig og har gitt ham diagnosen paranoid schizofreni. **Ifølge pressen var ett av kriteriene for diagnosen bruken av nyord.**

Nyord og vrangforestillinger

TERROR-ANGREPET

François Rastier
språkforsker og forskningsleder i det franske forskningsrådet

NYORD, (NEOLOGISMER) er et svært vanlig trekk ved språkbruken til den ytterste høyresiden, og det er flere grunner til dette. For det første er neologismene et typisk kjennetegn på den «pamflettaktige» og agiterende stilen det ytterste høyre holder kjær. Denne stilen er selve den språklige konkretiseringen av deres vold. For det andre virker neologismer som opprør mot språkets konvensjoner. Neologismer bryter med alt det tradisjonelle, den alminnelige oppfatning, som er avleiret i ordforrådet, og konkretiserer dermed en «revolusjonær» radikalisme.

Den ekstreme høyresiden bruker også neologismer til å fremstille en slags motbydelige hybrider gjennom sammensatte ord. I Frankrike bruker for eksempel tilhengerne av den høyreekstre Le Pen uttrykket «federast», et sammensatt uttrykk som knytter føderalisme, en «politiske avskyelighet» med det «unaturlige» hos pederasten. Slike fremstillinger brukes som en skyteskive for den høyreekstre diskursen. Endelig skaper neologismene en samhørighetseffekt og felles forståelse som ikke bare begrenser seg til ekstreme yttergrupper men som man finner igjen på hele den populistiske høyresiden.

DET ER LETT Å FORSTÅ hvorfor WHO's diagnosemanual (CIM-10) betrakter oppfinnelsen av nyord som et symptom på schizofreni, for idiosynkratisk språkbruk er en måte den schizofrene kan uttrykke sin sykdom bokstavelig på (se Louis Wolfson, «Le schizo et les langues», («Den schizofrene og språkene») 1970).

Men en ren norsk blåkopi av engelske ord og uttrykk, som i eksempelet nasjonaldarwinist er ikke et idiosynkratisk påfunn som er tegn på slik sykdom. Det som kan være en neologisme i samtale med psykiaterne trenger slett ikke være det når det forekommer i de 1500 sidene som utgjør Anders Behring Breiviks engelske manifest.

ENGELSK ER DESSUTEN så til de grader hans foretrukne språk når det gjelder å snakke om sin politiske virksomhet at han signerer manifestet med et anglisert navn (Andrew Berwick), og dermed viser han at han faktisk tilhører en internasjonal bevegelse. Han er dessuten blitt «utdannet» i nynazisme gjennom flere opphold i England.

SYNNE SØRHEIM OG TORGEIR HUSBY: De psykiatriske sakkyndige i Breivik-saken ville vinne på å gjøre seg mer kjent med lingvistiske begreper før de bruker dem som diagnoseverktøy, skriver artikkelforfatteren. FOTO: ERLEND AAS/SCANPIX

Psykiaterne som undersøkte Breivik brukte kriteriene fra manualen, men det de oppfattet som neologismer var blåkopier av engelske ordgrupper. Ingen av elementene i disse ordgruppene er neologismer på engelsk: I uttrykket «national darwinist» er ikke national noe mer av en neologisme enn darwinist er det, men blåkopian nasjonaldarwinist blir en neologisme på norsk.

NÅR BREIVIK BRUKER slike uttrykk er det derfor ikke et tegn på sykdom, men tvert imot et uttrykk for tilhørighet til det internasjonale nynazistiske miljøet hvor uttrykket «national darwinist» er utbredt. Man finner det til og med i New York Times (som Anders Gjøver nylig viste i

Verdens Gang). Man kan bare gi Breivik rett da han ble gjort kjent med diagnosen og skuffet bemerket at psykiaterne ikke forstår seg på ideologier. Enn så lenge vil de i alle fall vinne på å gjøre seg mer kjent med lingvistiske begreper før de bruker dem som diagnoseverktøy.

DIAGNOSEN VIL HA det til at han ikke var ansvarlig for sine handlinger – og at han dermed ikke vil kunne dømmes til fengsel. Han skulle ha drept 77 mennesker i et vanvittig øyeblikk av galskap. Men alt i teksten hans og den nitide planleggingen av attentatene, i tillegg til støtten han har fått i den høyreekstre opinionen (deriblant i Frankrike) viser at han er del av en

internasjonal bevegelse som er i ferd med å bevæpne seg og forbereder seg på en «hellig» krig mot islam (flere av ofrene var for øvrig unge med innvandrerbakgrunn).

Diagnosen tilslører denne politiske og organisatoriske dimensjonen: Ved å lete etter individuelle «grunner» kan den åpenbart ikke forstå de kollektive og internasjonale implikasjonene. Dette er diagnosens effekt, selv om man kan mene at det ikke var dens mål.

Psykiaterne baserer også diagnosen på Breiviks «vrangforestillinger».

DET DREIER SEG i første omgang om smitte – og dermed underslås det at dette er et grunnleggende tema i nazismens raseteorier, som konsekvent beskriver innvandring som en farlig epidemi som truer rasens renhet og identitet.

Ifølge psykiaterrapporten mener Breivik at Norge er offer for «etnisk rensing». Dette er også et typisk tema for den nynazistiske bevegelsen; i en slik krig blir massedød en legitim motstandshandling.

Psykiaterne unnlater også å plassere Breiviks ytringer i en historisk sammenheng. Når han snakker om fødselsfabrikker for å bevare rasens renhet dreier det seg ikke om en enkeltpersons forvirring men en videreføring av nazistenes Lebensborn-prosjekt (for øvrig en neologisme på den tiden), hvor utvalgte SS-soldater ble parett med unge, blåøyde jenter for å forbedre den ariske rasen. Et titall slike sentre ble etablert i Norge. For nazistene ble den negative rasehygiene (utryddelse av det fremmede) komplet-

fakta

paranoid schizofreni

■ paranoid schizofreni, form for schizofreni som gjerne rammer personer i 30-årsalderen og eldre. Vrangforestillinger ved klar bevissthet er nøkkelsymptomet.

■ Det vil også være andre symptomer som peker i retning av schizofreni. Selvhøring i betydningen av at hendelser omkring en oppfattes og forklares som relatert til egen person er regelen, selv om det for andre virker fullstendig uforståelig.

■ Det kan også foreligge kommanderende eller truende stemmer, men det kreves ikke hallusinasjoner for at diagnosen skal stilles.

KILDE: STORE NORSKE LEKSIKON

Schmitts essay «Stat, bevegelse, folk»).

Psykiaterne ser Breiviks veksling mellom jeg og vi som et tegn på depersonalisering og svekket identitet, men i fascistisk ordbruk bekrefter vi en kollektiv identitet, det Gemeinschaft som er grunnlaget for den utvalgte kamp for å redde fellesskapet. Dette så man allerede i Mein Kampf.

ENDELIG VISER psykiaterne at Breiviks språkbruk er følelsesløs og preget av tall og teknisk vokabular. Men vi skal huske at også gammelnazismen briljerte med en teknisk ordbruk (som Eugen Fischer og Instituttet for rasehygiene) og at bødlene, i går som i dag, alltid har sjokkert med sin følelseløshet (fra Höss til Stangl, og i dag Douch og Nuon Chea). Det eneste som har skjedd er at teknikken har utviklet seg, og Breivik krever allmenn DNA-testing for å bestemme hvem som objektivt sett har livets rett.

Å se bort fra historien og Breiviks ideologi gjør at han fremstår usammenhengende og inkoherent, men det gir mening hvis man sammenholder disse trekkene med konteksten de springer ut fra og teksthistorien de må tolkes i lys av.

MER ALLMENT utspiller ekspertdiskurser seg rundt oss hver eneste dag og på alle områder av samfunnslivet, økonomien i første rekke. De mangfoldiggjør tall, utarbeider kriterier, anvender evalueringsskjema. Når de ikke rett og slett tilslører sannheten og gjør den uleselig bidrar slike ekspertdiskurser ofte til en generell ansvarsfraskrivning, og til og med å rettferdiggjøre ansvarsløshet.